

valter ugo mai

mašina za
pravljenje
španaca

Preveli s portugalskog
Jasmina Nešković
Jovan Tatić

■ Laguna ■

Naslov originala

valter hugo mãe

A MÁQUINA DE FAZER ESPANHÓIS

Copyright © 2015, Valter Hugo Mãe and Porto Editora, S. A.

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Izdavanje ove edicije omogućeno je uz podršku Evropske komisije. Ova publikacija odražava samo poglede autora i Evropska komisija ne može se smatrati odgovornom za korišćenje bilo kojih informacija sadržanih u ovoj knjizi.

PROMETHEUS

Knjiga 4

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*mom ocu,
koji nije doživio treće doba*

sadržaj

prvo poglavlje	
fašizam dobrih ljudi	11
drugo poglavlje	
belina je poslednja etapa pre konačnog nestanka .	21
treće poglavlje	
ljubav je hirovita glupost, ali je svuda ima	32
četvrto poglavlje	
napad nečega	43
Peto poglavlje	
Teofilo Kubiljas	56
šesto poglavlje	
lepota plemića i glad siromaha	64
sedmo poglavlje	
naslediti portugalsku	75
osmo poglavlje	
silva evropejac.	82
deveto poglavlje	
vreme nije pravolinijsko	94

---

deseto poglavlje	
oči isuviše male da bi videle velike stvari.	103
jedanaesto poglavlje	
ešteveš puca od metafizike.	113
dvanaesto poglavlje	
promocija uživanja u siromaštvu	122
trinaesto poglavlje	
mašina za oduzimanje metafizike od čoveka	134
četrnaesto poglavlje	
građani koji to nisu	143
petnaesto poglavlje	
stari u glavi	154
šesnaesto poglavlje	
selektivno pamćenje	168
Sedamnaesto poglavlje	
Mašina za pravljenje Španaca	178
osamnaesto poglavlje	
bog je pohlepa koju nosimo u sebi	180
devetnaesto poglavlje	
mi smo narod slanah puteva	192
dvadeseto poglavlje	
tu ništa veliko ne može da stane.	202
dvadeset prvo poglavlje	
trebalo mi je ovo malo samoće da bih naučio	
koliko vredi ovo malo prijateljstva	221
dvadeset drugo poglavlje	
poboljšanje pred smrt	228
<i>Beleška o piscu . . . . .</i>	<i>237</i>

Nisam ništa.

Nikada neću biti ništa.

Ne mogu želeti da budem ništa.

Ako se to izuzme, imam u sebi sve snove sveta.

Alvaro de Kampuš, *Trafika*

Mama, kada porastem, hoću

da radim, živim sama i budem

samohrana majka jedne svinje.

Katarina, pet godina

prvo poglavlje

fašizam dobrih ljudi

dobri smo ljudi. ne kažem da smo glupi, da nam nedostaje neophodna robusnost, određena otpornost prema poteškoćama, to nikako, zaista smo dobri ljudi i još uvek nosimo u sebi neku naivnu želju da nas i drugi tako vide, poštene i radne. takav smo mi svet, razumete. odložio je olovku. hteo je da bude sasvim jasan i za to mu je bila neophodna moja pažnja. nije mi sada do priče, znate, gospodine, malo sam nervozan, odgovorih. ništa zato, nastavi on, zapodevam razgovor da vam malo skrenem misli, i ako vam skrenem misli, a vi to ne pokažete, neću vam uzeti za zlo. to nam je sloboda dala, dodade. jednog dana sumnjamo u sve, a drugog smo najspokojnije glave porodice, tako srećni i u zabludi. i možemo da razmišljamo o svakojakim užasima dok izlazimo iz kuće kao da to nije ništa, jer zaista i nije ništa. ideje su, prijatelju moj, danas mala stvar. nisu bitne. sloboda dovede dotle, misli gube na važnosti jer izgleda da više i ne mora da se misli. znate, to je kao da ne moramo da mislimo ni na slobodu. ona se podrazumeva, kao postojanje

---

kiseonika i pluća. neće nas ubediti da treba vratiti cenzuru, bilo koju vrstu cenzure, to bi bilo nehumano, a sada smo i evropljani. bilo kakvu grešnost u našem specifičnom duhu evropa mora da ispegla, zauvek. e, to vam je dostignuće. i to je kao disanje, postojanje kiseonika i korišćenje pluća, nema šta više da se zapitkuje, tako je, i nikome ne pada na pamet da može da bude drugačije. nisam imao strpljenja da ga slušam. klimao sam glavom kao da se slažem, što je bio moj način da skratim priču što više a da pritom ne poludim. lauru nisu otpuštali iz bolnice a lekari su dolazili i odlazili ne upućujući mi nijednu reč. čovek se ponovo maši olovke i nastavi da popunjava beskrajne formulare, pa produži, ako ne dozvolimo da se primeti, možemo čitav život da provedemo s najgorim instinktima i to niko neće znati. od dolaska slobode, samo su najneoprezniji kreteni postali loši ljudi. svi ostali cene sebe i uklopili su se u društvo dignute glave. a čemu nas to vodi, upitah. čemu, uzvрати on, oduševljen mojim prividnim interesovanjem. da, odgovorih čak provokativno, šta želite time da kažete, u stvarnosti, u praksi, šta znači jedna takva samosvojna tvrdnja. on ponovo odloži olovku, ustade kao neko ko će do besvesti da okoliša, ali, nakon oklevanja, pređe pravo na stvar. odgovori, u vremenima u kojima smo svi dobri ljudi, krivica će pasti na nevine. pomislih na nevine. nisam pobožan. nema nevinih. ne bilo vam teško, gospodine, idite vidite kako mi je žena, došli smo ovamo pre dva sata i čini mi se da je to mnogo za osećaj mučnine nakon popodnevnih užina. Polako gospodine, polako, ovde važi božije vreme. ne verujem u boga, odgovorih, dovoljni su mi ljudi. a on uzvрати, a šta mislite, da ja verujem. ne. to se

---

samo tako kaže. prihvatimo tako narodne izreke i automatski ih ponavljamo.

prišao sam prozoru. bio je turoban dan, ali ne zbog magle, već zbog nekog tmastog sjaja, kroz koji se pogled teško probija, od kojeg nas peku oči i koji kao da sluti na nevreme. i on je ustao i reče, vazduh je težak, ne podnosim ovakve dane. odgovorih, ni ja. on na to uzvрати, gospodine silva, nije vam ovaj naš razgovor teško pao, nadam se. rekoh da nije. to su samo naklapanja nekoga ko mnogo razmišlja o životu, tera on svoje, jer se svi plašimo da razmišljamo o smrti. ne sekirajte se, i ja o tome razmišljam, a u ovom trenutku, kao što znate, najviše me brine život moje žene. na trenutak smo se zagledali kroz prozor, kao da smo želeli da se ono teško nebo napokon sruši, ali ništa se nije dogodilo. čovek prekide tišinu da bi mi skrenuo pažnju da se i on preziva silva. krištijano mendeš da silva, a ja odmah pomislih na nas dvojicu kao na lice i naličje, ja, antonio žorž da sliva, a on, silva evropejac, sav ponosan kao da je sve sam postigao. nastavi, u ovoj zemlji smo skoro svi silve. džigljamo na sve strane, u tome je stvar. kao šuma*. rastemo kao divljika, rekoh, i na silu se nasmejah kao da molim za predah. baš tako, složio se, kao šikara što osvaja zemljište, ali sa ljudskim likom, ali vrlo divlja, nekultivisana. namrštih se i ne odgovorih odmah. onda sam morao da dodam, ali ipak smo pristojni, kultivisani ljudi. on prekorno odgovori, ali zar vam se ne čini da su obrazovanje i kultura u ovoj zemlji nekako silom nametnuti. činilo mi se da je ovaj silva velika budala i da me zamajava praznim

---

* Silva je na portugalskom šuma, šikara. (Prim. prev.)

pričama toliko da me je izveo iz takta i ubio mir koji sam hteo da sačuvam. ali on je navaljivao preko svake mere, ali dobri smo ljudi, i u šta god da verujemo, bićemo dobri ljudi. mi, portugalcima, zaista smo takvi, to mora da vam bude jasno, imenjače. a mene više niko neće potcenjivati kao nekad, mi smo evropejci, ja sam silva evropejac, mada mnogi još uvek nisu, samo zato što to nisu prihvatili ili nisu shvatili. ali, da vam kažem nešto, to je neizbežno. doći će red i na njih. vreme je. krajnje je vreme. jednoga dana svi ćemo biti građani jednog istog sveta. jednaki, svi jednaki i srećni, makar i na silu. po našem starom običaju, odugovlačimo, ali jednog dana više nećemo biti nekultivisani, divlji, kao ona šikara, jer ćemo imati sve bolje manire, prefinjeni i osetljivi na nijanse, istančanog ukusa, kao što priliči velikim ljudima. jednog dana ćemo se, za ime boga, i urazumiti.

moгли bismo tako okarakterisati sve silve, reče kroz smeh. džigljaju kao šikara a dobri su ljudi, to je objašnjenje za sve silve. a moja žena, upitah. zar mi ne možete pomoći da saznam nešto o mojoj ženi. on se trže, kao da izlazi iz hipnoze, i upita, šta bih ja tu mogao da učinim. mene niko ne zarezuje, ja sam ovde običan čata. spolja se čula nekakva prigušena lomljava, kao da je napokon puklo nekakvo mutno staklo, koje sada može da propusti kišu. kiša će, reče dotični silva evropejac. ućutah, vratih se do prozora s neodoljivom potrebom da odem odavde.

kad najednom, otvoriše se vrata i jedan lekar krenu prema meni. gospodin antonio silva. ja sam, odgovorih. vaša žena je dobro, čekamo još neke rezultate, trenutno spava. pod sedativima je, dakle, neće se skoro probuditi

---

i zadržaćemo je da ovde prenoći. osmehnuo sam se kao izgubljeno dete koje su pronašli. mogu li i ja da ostanem, upitah. lekar, koji se već udaljavao, reče ne i izgubi se, na ovom odeljenju ne. na to će silva evropejac, njima je sve lako, o ljudima brinu po zadatku. to je kao kad uzgajaš biljke, potpuno im je isto, ako me oči ne varaju, oni i ne slušaju šta im se govori, niti da li bolesnik stenje ili kuka, njih samo zanimaju podaci odštampani na listama, i na osnovu boje lica odluče šta im dune. ali ne brinite, znaju oni šta rade a imaju čak i dušu, znam ja njih dobro. ali ja ne mogu da se vratim kući bez nje. ne mogu da je ostavim ovde samu. neće biti sama. biće sama bez mene, jer se te samoće najviše plašim. a to se nikada nije desilo. ne, za skoro pedeset godina braka, nikad se nije dogodilo. onda ste imali sreće. da, imali smo. ništa onda, reče, ako možete da me trpite, ostanite ovde. prijatan ste čovek. razgovaraću s obezbeđenjem i provešćete ovde noć gledajući me kako popunjavam formulare i slušam kako dobuje kiša. reći ću im čak i da ste mi neki rod. a mogli bismo po godinama i da budemo. koliko vam je godina. upravo sam napunio osamdeset i četiri. ne mogu da verujem, nikad vam ne bih toliko dao. meni je šezdeset i pet i odlazim u penziju za mesec dana, bogami sam se naradio u životu i sada hoću da uživam.

počelo je da pljušti kao iz kabla. kiša se obrušila na okna kao neko iskeženo čudovište koje pokušava da nas proždre. sručio sam se na stolicu pored pisaćeg stola za kojim je onaj drugi nastavio svoj posao, a ja sam se osećao kao zatočenik.

ljudi bi trebalo ranije da idu u penziju. pre nego što počnu bolovi u leđima i dok još mogu da voze kola. ja više ništa ne vozim. svetlo me zaslepljuje a buka me ometa, kao i ljudi koji naviru sa svih strana. ali ne možete da zamislite koliko mi prija da ne radim ništa, samo da šetam i da dobro jedem. dosta mi je više ovog posla. ja sam ovde zadnja rupa na svirali. poslednja rupa, ako me razumete. oni najgori poslovi, koje niko neće da radi, ove gluposti, sve završavaju na mom stolu. i dok gledam ko ulazi ili ko treba i ne treba da uđe, traćim život kao da hoću što pre da ga protraćim. ja sam jedan od onih koje život nije mazio i što pre budem mogao da legnem i da se odmorim, biću srećniji. ovaj posao je odličan za nekog ko tek počinje i koga zdravlje služi. ali nama starijima je crna muka da dolazimo i gledamo kako ljudi obolevaju i umiru. i tako iz dana u dan. naravno, svi ćemo umreti jednog dana, i nema tog čuda koje može poslati anđele ili svece da nekoga dignu iz mrtvih. ko je umro, nema mu povratka. ja sam se toga ovde nagledao. nema milosti za pravednike ili darežljive, pobele podjednako kao grešnici ili škrtice i završavaju u istim sanducima, a znate šta je prosto neverovatno, svi dobijaju isti poslednji oprost od sveštenika. sve po istim aršinima, kao dokaz da će od nas ostati samo prah i pepeo i da smo svi isti i ništa više. ako ova kiša krene još jače da pada, provaliće unutra. nemojte se čuditi. već se to desilo. jednom je naišla takva oluja da se činilo kao da se urotila protiv nas. sejala je pustoš po okolini, ali kada je stigla do bolnice, činilo se kao da je ovde nekoga poznavala. bože blagi. tako je udarala u okna da je nakon nekoliko minuta puklo staklo, ni sam ne znam kako, i to ovde gde smo mi

---

sada, to je bilo toliko silovito da me staklo nije iskasapilo samo zato što sam predosetio šta će se desiti i sakrio se tamo u čošak da vidim na šta će to da izađe. sada je već drugačije. sve je ojačano. ne može nikakav udarac da ga slomi. ništa ne brinite. čak i da vas ovo nevrete poznaje, neće vam ovde unutra nauditi. samo sam vas malo plašio.

šta mislite, jesu li kola na bezbednom, upitah. ne znam, odgovori on, danas izgleda kao da će zaploviti kao čamci dok se dobro ne napune vodom da potonu. koja su vaša, zainteresova se on. ona tamo. ona siva, malo starija. ako nadode voda, onako lagana, lako će da ih odnese. ne razmišljajte o tome. sedite, gospodine silva, sedite i popijte kafu. ako želite, imamo tamo novi aparat za kafu i mogu vam reći da uopšte nije loša. ova bolnica je građena zbrda-zdola. kako je moguće napraviti parking koji svaka kiša pretvori u bazen. uh, to je odavno napravljeno. krajnje je vreme da se sruši. trebalo bi sve srušiti i započeti iznova, ali ne ovako traljavo.

seo sam i pokušao da se predam svojim mislima. da vidim da li će stvarnost da se promeni. da ne budem ovde, pogotovo ne s ovim čovekom niti s ovom kišom koja svakog časa može da mi odnese kola. laura bi mi se bez sumnje smejala. kada bi videla kako se lako izgubim kad ona nije kraj mene. tebi treba majka, govorila mi je. a mene uopšte nije zanimalo da li sa osamdeset četiri godine doživljavam rođenu ženu kao majku bez koje ne mogu da preživim. nema sumnje da sam bio smeten i pometen svim stvarima s kojima sam morao sam da se suočim. odavno smo već bili u penziji, naviknuti da delimo sve, da zajedno provodimo dane, da delimo radost, ali i izvesnu čežnju za

---

decom koja je još uvek postojala. ona nije volela da ja o tome razmišljam, a još manje da govorim, ali meni je bilo jasno da nemamo više nikakvu vlast nad decom koja su odrasla i osamostalila se, tako da su naše uloge postale izlišne. kao da je tako umro jedan deo nas. ostala je samo seta, koja bi mogla da bude i slađa, jer su nam deca bila živa i zdrava i išli su svojim putem kao što i treba da bude. ali laura je volela da umišlja da oni i dalje prihvataju njeno mišljenje. verovala je da se dive njenoj mudrosti i shodno tome ispunjavaju svaki njen savet i nazivaju to savetom da ne bi ispalo da im mama naređuje. meni je to bilo smešno i ponekad bih rekao da laura živi u iluziji ako misli da može bilo šta da naredi našim odraslim klincima. to što su oni ćutke prihvatili njene reči, i ljubili je u čelo kada su odlazili iz naše kuće značilo je da su je doživljavali, a i mene, to je bilo jasno, kao slatku luckastu bakicu, koja ih zasipa nepotrebljivim savetima, ali slatku, tako zbunjenu i izlišnu, ali slatku, isuviše staru da bi joj se protivrečilo ili menjalo mišljenje na bilo koji način, ali uvek slatku. laura se jogunila, ispijala čaj i ćutala kao da mi tim svojim ćutanjem uzvrća istom merom, insistirajući na svojoj ulozi velike dame, mudre zbog svoje poslovne posvećenosti i velikodušnosti i dostojanstva koji dolaze s godinama. delovala je smešno. stiskala je usne koje su lagano podrhtavale i nije htela više da razgovara. ja bih onda sam ispijao čaj, uživajući u našim čarkama koje više priliče mladim parovima. delovali smo nezrelo kao neki balavci. stvoreni jedno za drugo koliko god je to moguće. odlično smo poznavali taj džombasti put koji bi uvek, kroz sat ili dva, iznova spojio naša srca uz sitne nežnosti i zaklinjanja na večnu ljubav.

---

gospodin silva, evropejac, gledao me je u tišini. prestao je da popunjava formulare i omamljeno me gledao kako snatrim. ako mi dozvolite, gospodine silva, reče mi, ali nije uobičajeno čuti da muž sa osamdeset četiri godine tako govori o svojoj supruzi. znam da ljudi najčešće u tim godinama postaju ranjiviji, strašljivi i zanovetala, ali vi ste drugačiji, razlikujete se, znate, vi niste takvi. odgovorih da savršeno razumem šta hoće da kaže. nagnuo se prema meni i dodao, ozbiljno i odmereno, vi niste samo dobar čovek, već više od toga, vi ste izuzetni jer ste umeli da ostarite na najbolji mogući način, nesebično. da, tako je, ne treba ništa da mi govorite, jer ljubav u tim godinama, posle toliko zajedničkog života, priliči samo nekome ko ume da daje. u tom trenutku, bez obzira da li nevrete razbija staklo ili ne, taj gnjavator od čoveka mi se ukazao u novom svetlu. možda zato što je tek ovlaš spomenuo ime moje laure, koristeći ga da mi oda priznanje što sam kadar da volim. ljubav je za junake. ljubav je za junake. možda je sve to bila posledica ovog doba noći, bilo je već tri izjutra, i onog pakla s druge strane stakla. čovek mi je delovao strahovito oštroman, nasuprot onoj malopredašnjoj budali, kao što se pojedinim ludacima ponekad jave veoma jasne i probitačne vizije. učutah na trenutak. nasmeših se. upitah ga šta misli o nama, silvama, kad pod stare dane želimo da nam žene budu kao majke i kad se kobajagi spremamo da, po mnogo čemu, doživimo neko novo detinjstvo. on razrogači oči, što je bio očigledan znak da je napokon otkrio mogućnost da sa mnom uspostavi prijateljski odnos. nije odmah odgovorio. nije uopšte odgovorio. iz tihog hodnika, kojim su mi pre više sati odveli lauru, pojavila

se jedna bolničarka hladna kao smrt. nije trebalo tamo ni da budem, ali zar bi mi bolje bilo da sam proveo noć negde drugde. ruku na srce, ne znam da li mi je bolje što nisam i ja umro. priljubio sam lice uz okno. moja kola su i dalje bila na istom mestu, parking je začudo ipak uspeo da ispusti svu onu vodu. bio je to samo preterani strah od najprirodnijih pojava na svetu. a u tom trenutku, kiša se nije ni pojačala, niti je grmelo, niti se išta bitno ili čudno desilo što bi ukazalo da me nevretime poznaje. a ja sam prislonio lice na staklo upravo da bi me odneli, da bi se rešili mog tela ili, barem, moje svesti. gospodine silva, reče mi ovaj drugi, kiša vam ne može vratiti gospođu lauru. ali u jedno sam siguran, duša koja odlazi u trenutku kada njen voljeni ispoljava ljubav na takav način mora da je divna. u prvi mah nisam razumeo šta je time hteo da kaže. srušio sam se na pod i izgubio sam svest na neko vreme tako da sam mogao da budem niko, kao što i treba da bude u takvim prilikama. tek sam kasnije pustio krik, ostavši bez daha, jer ona teorija da je sasvim dovoljno to što postoji kiseonik i što imamo pluća nije baš potpuno tačna. grčio sam se na podu a ruke muškarca i žene koji su pokušavali da mi pomognu bile su potpuno iste kao čeljust nemani koja je došla da me proždere i koja je nasrtala u moje biće sa svih strana. napao me je užas, kao da je užas opipljiv i da je došao ovde samo po mene.

drugo poglavlje

belina je poslednja etapa pre konačnog nestanka

zagrlio sam telo svoje žene, uhvatio je za ruku, glavu joj prisionio na svoje rame. zaljuljao sam je, kao da hoću da je uspavam, ili kao što tešimo nekoga ko je uplakan. biće sve u redu, sve će biti u redu. a to je bilo nemoguće, a nemoguće nikada ne može biti bolje, nikada se ne može popraviti. bili smo naslonjeni na zid, iza zavesa, kao što smo se u mladosti kriomice ljubili i razmenjivali blesave nežnosti ljubavnika. bili smo sakriveni od svih, ja i moja mrtva žena koja više nikada ništa neće reći, ma koliko moj očaj i moja potreba da dišem kroz njen pogled bili uporni. moja nasušna potreba da dišem kroz njen osmeh. ja i moja mrtva žena koja je rešila da prestane da daje smisao mom životu i koja mi je, grleći me kako je god mogla, predavala sve odjednom. a ja sam, u neverici, predavao sve odjednom strahu na nebrigu i iznova zakukao.

s dolaskom smrti trebalo bi i ljubav da umre. to bi trebalo da bude pravilo, srce bi trebalo da se isprazni od bilo

kakvih osećanja koje je gajilo prema osobi koja je prestala da postoji. mislimo da je još uvek tu, da živi u nama, ali to je iluzija koju stvaramo da bi nas gubitak još više ponizio i da bi nas jednom zauvek uništio tugom. nije jasno zašto je to tako. kada smrt dođe, sve što se tiče osobe koja je umrla treba da bude iskorenjeno, da živima breme ne bi postalo nepodnošljivo. to je granica, nepodnošljivost gubitka nekoga koga ne smemo da izgubimo.

bilo je to kao da mi kažu, gospodine silva, oduzećemo vam ruke i noge, oduzećemo vam oči i izgubićete glas, možda ćemo vam ostaviti pluća, ali moramo vam uzeti srce, veoma nam je žao, ali od sad pa nadalje neće vam biti dozvoljeno da okusite ni trunku sreće. bacio sam se na krevet i činilo mi se da padam satima, lica su mi se nizala pred očima, a ja sam padao i padao, potpuno utrnule svesti. kada sam napokon ustao, bio sam udaljen kao nebo od zemlje od čoveka kakav sam nekada bio, a napor da preživim dane ličio je na prihvatanje laganog umiranja, strahovito laganog, bez ičega što bi mi moglo delovati manje okrutno. a priroda bi, ako ljubav prema lauri već nije iščezla iz mog srca, mogla i mene da slisti, i tako me poštedi muke da gledam sunce koje prži bez ikakvog poštovanja prema bilo čijoj nesreći.

takve stvari čoveka strašno razgneve. u to nema sumnje. čovek je gnevan i drugima ne želi dobro, i potpuno otupi prema zlu koje ih može zadesiti, ili, ako ćemo najiskrenije, to nas čak i teši, baš tako, kao ljujuškanje u zagrljaju, da ne bi i oni pržili kao sunce, a pre svega da nam ne bi govorili s nekom naivnom radošću da svima jednom dođe kraj, i da nas ubeđuju da smo i mi bili naivni i nikada nismo

---

spremni za propast svega na svetu. nikada nismo spremni za stvarnost. postajemo izuzetno netrpeljivi građani, čak i ako uspevamo da obuzdamo taj prezir koji u sebi pothranjujemo. ne postajemo opasni samo zato što starost sa sobom donosi ranjivost i bojažljivost, jer zasigurno ludimo i postajemo kao velike zveri bez kostiju, što se nalaze u beskorisnim vrećama od kože koje nas više ne mogu zaštititi čak ni od najsitnijih udaraca. a tako bismo rado oterali sve dođavola i osvetili se svetu što još uvek postoje proleća i naprasno besmislena raznovrsnost živih bića i mora koje se neprestano kreće i sunčanih dana i širokih polja i prokletog cveća i drveća punog raspevanih ptičica kojima bismo najradije zavrnuti šiju da nikad više ne pozlede naše duboke rane. ma nek se jebu. neka se jebe izveštačena pažnja ljudi koji nam se smeškaju a pritom misle da tako mora biti, uostalom, matori smo i moramo da umremo, neko pre, a neko kasnije i sve u redu. osmehnu se, potapšu po leđima, ali blago jer smo matori, a onda odlaze kući i trude se da što pre zaborave sve neprijatne stvari. a šta biva s nama, starcima, gomilom natrulog mesa kojem je istekao rok. kakva se samo mržnja u nama rađa. kako je neverovatno da se u nama rađa nešto u vreme kad smo mislili da je sve jalovo.

laura je umrla, a mene su uzeli i strpali u starački dom sa dve torbe i jednim albumom fotografija. to su mi uradili. zatim su mi, istog tog dana, uzeli album jer su mislili da će mi on samo pojačati bol zbog gubitka. zatim su mi, opet istog tog dana, doneli sliku naše gospe od fatime i rekli mi da ću, s vremenom, početi da verujem, da ću naučiti da se molim i tako spasiti dušu svoju. a jedan lekar je dodao,

činjenica je da ih to smiruje. mislim da se od mene očekivala burna reakcija. kada kažem burna, mislim na fizički burnu. recimo, da razbijam stvari, da prevrćem nameštaj, da nasrćem na osoblje, bolničare koji bi mogli da me vežu. soba je mala kao ćelija, prozor ne može da se otvori, a ako se staklo slomi, stare rešetke su tu da zadrže ljude unutar zgrade. zagledao sam se u patos, kao da sam se predao. predao sam se, pomislih. pored mojih nogu dve torbe i jedna bolničarka koja mi izgovara najprostije rečenice, ubeđena da je svaki starac na mentalnom nivou deteta. takvo postupanje je užasan šok i u prvi mah čovek ne zna kako da reaguje. kad bi samo ova bolničarka prestala da se tako smejulji, kad bi barem prestala da se smejulji, bilo bi mi lakše da shvatim da moja osećanja nešto vrede i da patnja za laurom ne dolazi iz neke nepoznate daljine, da nije glupost, a da je još manje razlog za zatvaranje i sve ostalo. a ona se smeškala i ja sam samo mogao da joj poželim, s velikim prezirom, sva zla ovog sveta. dabogda joj otkinuli ruke i noge, mislio sam, da joj iskopaju oči i oduzmu joj glas i izvredaju je na pasja kola jer samo to i zaslužuje. gospodine silva, ovo ćebence će vas lepo grejati noću. ovde ćete usnuti još mnogo lepih snova, videćete.

malo sam se smirio. pitali su me da li želim odmah da okačim stvari u orman a ja sam odmahnuo glavom. ostavili su me na miru. rekli su da je dobro da budem malo sam da se naviknem na sobu, da se prilagodim prostoru, da odem do prozora i vidim da pogled i nije neki, ali da je tu neki vrt, jedan mali park, a kako je bio početak leta u njemu je bilo ljudi i bilo je onih ptica a čak su i dečica mogla da se voze biciklima ukrug. sobe levog krila gledale

---

su na groblje. lekar se pognutog pogleda pravio kao da tu nema ničeg lošeg. a onda je dodao, gledaju na groblje, to je činjenica, ali u njima su smešteni naši štíćenici koji, nažalost, ne mogu više da ustaju. ja ustadoh i videh da je vrt mesto gde deca, ta čudesna deca, mogu da se igraju. i bio sam siguran da ću kasnije, kada me telo potpuno izda, biti prikovan za postelju i biti premešten u jednu od soba s pogledom na groblje, jer tuda vodi put. ležaću dan i noć i gledati kroz prozor kako sviće i kako se smrkava nad zemljom koja već širi čeljust koja će me na kraju progutati.

zatim sam povadio stvari iz torbi i kaćio ih u orman bez ikakvog reda. mehanićki pokreti, bez ikakvog elana, ređali su košulje jednu za drugom, a neko bi, s vremena na vreme, provirio na vrata da bi se uverio da se primerno ponašam. eliza je još uvek bila u domu, možda da bi od lekara dobila utehu zbog teške odluke da tamo ostavi oca, a ja sam znao da će doći da se pozdravi, jednim izdajničkim poljupcem, da bi se vratila svom životu plaćući na putu ka kući. moja odeća je već bila besprekorno poređana u orman kada je ona ušla. laknulo joj je kada me je zatekla kako mirno boravim u belini sobe. ušla je, poljubila me u obraz i rekla da će mi tu biti lepo. svideće ti se ovde, s novim prijateljima, ljudima koji će ti praviti društvo po ceo dan. ja sam želeo da ona misli da će tako sve biti bolje, po njenoj želji, jer prema ćerki nikad ne možemo osetiti mržnju čak i ako to zasluđuje. primio sam poljubac i osetio kako se udaljava metar po metar, kao da između njenog i mog tela postoji neko uže koje će pući ako se previše zategne. osetio sam kako me tamo ostavlja, hrleći u zagrljaj svog muža i mojih unuka, gde je čeka njen ustaljeni život. i među zidove u

---

bojama, pomislih. u domu, u čitavom domu, zidovi su beli i nema nikakve razlike između najdublje praznine neba i besprekorne beline zidova. osećamo se kao da smo slepi. svaka mrljica ili gromuljica na glatkoj površini predstavlja nepravilnost koju lako pamtimo i koja nam pomaže da razbijemo nepodnošljivu jednoličnost koja nas okružuje. jednog dana ćemo se rasplinuti u svetlosti. ova belina je poslednja etapa pre konačnog nestanka.

rekli su mi da će večera biti poslužena za tri sata i da do tada mogu da se odmaram ili da siđem i upoznam ostale koji se, kao i ja, brže ili sporije, pretvaraju u pepeo i prah. odlučio sam da ostanem sam, jer još nisam bio spreman da se suočim sa svojom nedaćom na koju će me ovde sve podsećati. opružio sam se na namešten krevet i pomislio da bi možda trebalo da dam oduška gnevu koji se gomilao u meni. ta burna reakcija, kao što sam već rekao, potpuno fizička, možda bi trebalo već jednom da me potpuno obuzme da dokažem da mi pozne godine još nisu oduzele srčanost. jedva sam stiskao pesnice koje ne bi mogle da naude ni ljudima ni stvarima, delovalo je kao da služe samo za uključivanje i isključivanje prekidača za akciju. ostao sam tako. gluva tišina bila je otupljujuća, uspavljujuća. nije mi se baš spavalo, ali sterilno okruženje nas smešta iza belog paravana i stićemo utisak da ćemo tu opstati jedino ako pomno posmatramo vreme. u ovoj belini, pomislih, postoji samo vreme, samo vreme prolazi. pogledao sam figuricu naše gospe od fatime i rekoš u sebi, žao mi te je, što stojiš tako kraj uzglavlja ucveljenih, na najtužnijim mestima na svetu i sada me posmatraš, mene koji ništa nemam da ti pokažem što bi zavređivalo taj netremični pogled tvojih

---

plavih očiju, i tvojih uzdignutih ruku. možda bi trebalo da razbijem tu figuricu. da je oslobodim obaveze da stoji sa svetom uzvišenošću koja bi, bez ikakve sumnje, iscrpla i najuzvišeniye duhove. možda treba da vas podsetim da nisam pobožan čovek i da gubitak koji me je zadesio ne pobuđuje u meni veru u maštarije.

sišao sam na večeru zato što su došli po mene. ne bih zaboravio, ali odjednom sam izgubio svaku volju i ne bih učinio ništa što ne moram. hteo sam da siđem širokim stepeništem, još uvek nisam invalid, daleko od toga, i bila bi to glupa sujeta da im to i pokažem, ali bilo je važno da to saznaju. možda je to bi način da im saopštim da su me moja deca pre vremena predala tuđem staranju. a možda je u pitanju bio samo strah od susreta s drugima, starijim i oronulijim od mene, i znak nepristajanja da odmah postanem deo njih. ja sam ovde u prolazu, mogao bih da pomislim, iako nije bilo nikakve nade da ću odande ikada izaći.

kada me je doktor bernardo ugledao, podstakao je nekoliko prisutnih da me pozdrave aplauzom. dočekali su me tako pre nego što sam sišao niz poslednjih nekoliko stepenika. ko je mogao, ustao je i nasmešio se. nisam znao kako da se zahvalim i da li uopšte treba na tome da im zahvalim. i tako sam stupio u krug otpisanih, koji likuju jer vide da nisu sami i da još nekog muče iste muke. pognuo sam glavu i nisam previše gledao oko sebe. ušao sam u trpezariju i potražio najzaklonjeniji sto, mesto gde ću što pre da se smestim. ali pojedinci nisu dopustili da to tek tako prođe. prišli su mi da mi stegnu ruku i pozdrave me. pošto je večera već bila poslužena, vratili su ih na njihova mesta, tako da

---

nisu imali vremena da skoro išta o sebi kažu, samo su se na brzinu predstavili, i pomalo ljuti jer im nije bilo dozvoljeno da nastave. sedeo sam s doktorom bernardom koji je preda mnoom sedeo kao anđelak koji mi maše oblacima od šećerne vune i ptičjim krilima. nasmeših se. osećao sam se kao poslednja budala, ali sam se ipak nasmešio. iz pristojnosti, te glupe pristojnosti iza koje se krije naše pravo lice.

u to vreme, kada nisam imao ni ruke ni noge, ni oči ni glas, a pogotovo ne srce, nisam bio u stanju da opštim. bilo je očigledno da razumem sve što mi se govori i da bih mogao da uzvratim na neka pitanja s pažnjom i uvažavanjem, ali nismo zapodenuli pravi razgovor jer ja nisam prozborio ni reči. glas mi se utopio u vlazi unutrašnjih organa i nije bilo načina da dođem do daha i da ga prevalim preko usta. međutim, ono što mi je gospodin pereira te prve večeri rekao presudno je uticalo na moje viđenje doma koje se nije promenilo ni do dan-danas. prišao mi je, predstavio se i poželeo mi dobrodošlicu. onda je video da ja ćutim kao zaliven i razumeo je. dodao je da ponekad ljudi tako reaguju. ne žele da se druže, ali s vremenom počinju da razgovaraju i da se zbližavaju sa drugima. a onda je, na okrutnost mog ćutanja, rekao, ne treba ni da se radujemo vašem dolasku, jer ste vi živi dokaz smrti gospođe lurdeš, a ona je bila divna gospođa.

dom može da primi najviše sedamdeset i tri osobe, a da bi jedan ušao, drugi mora da izađe. izlazak je bolan ali brz. neke starce premeštaju iz sobe u sobu. neko ko postane nepokretan prelazi u levo krilo, u komšiluk pokojnika, a drugi će zauzeti praznu sobu s pogledom na vrt. oni koji su preostali obično plaču pred vratima soba, znajući da u njima već ne borave prethodni stanari. i često se dešava

---

da u prvo vreme neko odbije pridošlicu, kao da je potreba njegovog dolaska u kosmosu izazvala smrt ovog drugog i kao da je on za to kriv. ja sam bio dokaz smrti gospođe lurdeš koja je u noći svetog jovana umrla od straha od vatrometa i buke, vikala je čuvajte se, razvaliće kapiju doma. svečari su jurcali tamo-amo po brdu, a dom je bio usred te halabuke, gde se među starcima pronosio glas, gospa lurdinja je umrla, bolničarka je rekla ameriku da je gospa lurdinja umrla, ali nam ne dozvoljavaju da se popnemo na sprat. starci su se polako okupljali u dnevnom boravku i gledali prema unutrašnjim terasama duž čitave zgrade, gde su se nizala vrata, i pitali se da li je moguće da se zbog te ludačke pucnjave gospođa lurdeš toliko prepala da nije izdržala. kakva svečarska smrt. kako je samo glupo umrla sirota gospa lurdeš koju sam ja zamenio, da pomisli da je sam đavo ispaljivao te prangije i da premre od straha, što je takođe dokaz velike želje da se najzad shvati kako se umire.

ja sam bio uljez u njihovoj žalosti koja nije smela dugo da traje jer su morali da se pripreme za one koje dolaze. bio sam uljez koji neće oplakivati gospu lurdeš, koju nisam ni poznavao, i nisam bio ni svestan koliko moje držanje može da deluje nadmeno, to moje uporno ćutanje, odbijanje bilo kakvog kontakta, i koliko su se oni ponašali kao jednaki s jednakima, vezani međusobno neumitnim istovetnim sudbinama kojima su se sada povinovali. kako je to samo bila jasna slika staraca. nimalo nije bilo bitno čime su se u životu bavili, da li su bili uspešni ili ne, i ko je manje ili više lagao, jer su mnogi bezočno lagali da se ne bi osećali poniženim, sve je to bilo beznačajno, jer su na ivici života

svi bili isti, skup odbačenih koji gledaju kako umesto peska ističe pepeo iz peščanog sata preostalog vremena.

te prve noći u dubokoj tišini kakvu nikad u životu nisam osetio, nisam mogao lako da zaspim. ponovo sam stezao pesnice, kao da palim i gasim prokleti prekidač koji bi trebalo da me podigne da polomim sve oko sebe, ili da me smiri i uspava. a meni se činilo da će mi od svega najteže pasti da spavam u tom tesnom krevetu, tako drugačijem od onog na koji sam navikao. činilo mi se da će najgori trenutak biti onaj kada laura ne bude pored mene da mi kaže, ovaj hotel je dobar, kupatilo je čisto a i plaža je blizu. sunce će ti prijati, antonio, da lakše preguraš zimu. bila je skoro ponoć, sunce me više nije ponižavalo i ja sam slušao te reči i mislio, plaža je blizu, voda je ovde tako hladna, ali voleo bih da se bućnem, da uđem u more kao u čeljusti morskog psa koji bi me u tren oka vratio u ona davna leta. jer mi je vreme iscurilo a to nisam mogao mirno da prihvatim. u besu sam podigao ruku i oborio na pod lampicu koja je stajala na nahtkasni. buka nije nikoga privukla. čulo se samo neko gundanje iz susednih soba, ali ništa više od toga, jer je u to doba noći bilo obavezno da se spava i svaka neposlušnost koja remeti red i mir morala je da sačeka sedam sati ujutru da bi bila ukorena.

naš dobri ameriko došao je da me probudi a zatekao me već budnog i bez pridike mi oprostio što sam oborio lampu. ušao je gotovo nečujno, otvorio šalone i pustio da me već jarka svetlost razdvoji od noći. obraćao mi se prijatnim rečima na koje u početku nisam hteo da obraćam pažnju. a onda sam u tom mladiću prepoznao neku vrlo retku istančanost. tako prefinjenu osećajnost iz koje je, uprkos činjenici

---

da me ne poznaje, mogla da proizađe iskrena nežnost. seo sam na krevet a on nije ni očekivao da mu išta odgovorim. već su mu rekli za moje namćorasto ćutanje i nastavio je zamišljeni monolog u kojem je zamišljao moje odgovore, ali da me pritom ne spusti na nivo mentalno zaostale osobe ili blentave, kako su me moji unuci videli. govorio mi je da je vreme da se razmrdam, da u domu postoje mnoge aktivnosti jer se družba gradi kad svako nešto radi.

jedina škola koju ameriko ima za ovaj posao je škola njegovog dobrog srca. prijateljstvo i saosećanje obučili su ga da pomaže drugima. on u domu radi sve što i ostali bolničari, ali sa velikom predanošću koja se od njih nije zahtevala. već pri tom prvom susretu bilo mi je savršeno jasno da s njim ne smem da se pretvaram. s njim nikako. razlog moje odluke bio je veoma prost i jednostavan. u predanosti tog čoveka, tu preda mnom, bilo je neke očigledne uzvišenosti koja je proizilazila iz nekog suštinskog bola. nekoliko puta sam pokušao da proniknem u njegov izraz lica, razumeo sam njegov pogled i postao uveren da će pre ili kasnije taj čovek patiti za mnom. lice mu je bilo ozareno osmehom u kojem nije bilo ni trunke naivnosti i znao sam da me nikada ne bi povredio. odmah sam ustao i učinio sve da se spremim da siđem na doručak okupan i pristojno odeven. vrata ostalih soba su takođe počela da se otvaraju i svi su se protezali i zevali na putu ka liftovima kojima silazimo u prizemlje. ja sam ponovo odlučio da siđem stepeništem i da ništa ne govorim. mislio sam da ću biti manje upadljiv ako budem ćutao. hteo sam da se prave da me ne primećuju, da tu ne pripadam. da sam samo mrlja na zidu koja treba da se ukloni već prilikom prvog čišćenja.

treće poglavlje

ljubav je hirovita glupost, ali je svuda ima

kad ostarimo, jedan od problema s kojima se suočavamo je to što drugi misle da još moramo mnoge stvari da naučimo, dok ih, zapravo, zaboravljamo, i to je sasvim logično da bismo nesvesno utonuli u neumitnost nestanka. s gubitkom svesnosti nestaje i bol, naravno, nestaju i radosti, ali više i nema mnogo radosti i, na kraju krajeva, jasno je da se staračka glava odriče razboritosti da nas ne bi, kada se nađemo licem u lice sa smrtni, obuzela panika. pokušaj da sutra budemo veštiji samo je zaludna nada, jer po nepo-recivim zakonima života mi samo gubimo sposobnosti. nada koja se polaže u dete treba da ima obrnuti smer od one koja se polaže u nas. a kada mi mozak stane, što mi svakako teško pada, to ne biva zato što sam nezreo i što se nadam da ću biti bolji, već zbog toga što sam isuviše zreo i što polako trulim kao što voće truli. znamo da grešimo i znamo da, u sve većoj rasejanosti, gubeći reflekse i britkost uma, činimo stvari kojih nismo svesni, ali ne činimo to iz gluposti. činimo to jer sve manje razlikujemo ono što je

ispravno i ono što nam se samo ispravnim čini a dobro znamo da je razlika između ispravnog i pogrešnog vrlo relativna. sve je to jače od nas.

tek šestog dana mog boravka u domu izgovorio sam prvu reč, dok se gospodin pereira naginjao preko ograde unutrašnje terase i pogledom tražio amerika. gospodin pereira se opasno naginjao preko ograde i osmatrao prostrani dnevni boravak, ne vodeći računa ni o čemu osim da nađe amerika. kad sam izašao iz sobe i video ga kako malo fali da se strovali preko ograde prvog sprata u prizemlje, pohitao sam do njega i uzviknuo, pazite. prepadnut mojim upozorenjem uspravio se da vidi kome je upućeno to upozorenje. pogledao je i nasmešio se. verovatno je smatrao da je šest dana bilo više nego dovoljno da prestanem da se durim. prišao mi je i ponovo me pozdravio, kao da se prvi put upoznajemo, zadovoljan što se više ne jogunim. brzo ste progovorili, gospodine silva, reče mi on, ja sam ovde skoro tri meseca ćutao kao zaliven, ali to je bilo zato što su se moja deca ponašala prema meni kao nitkovi i jedino ih je zanimalo da stave šapu na moje pare, kojih, uzgred budi rečeno, i nije bilo previše. mislio sam da ću svima toliko dozlogrditi da će me na kraju izbaciti, ali, da znate, oni su veliki profesionalci i znaju da skoro svi stižemo u takvom stanju. još uvek nisam mogao da se nasmejem. previše se u meni nagomilalo jeda da bih za to bio u stanju i prozborio sam samo zato što mi se učinilo da će čovek nastradati iz nehata. nisam mu to rekao, niti se on uplašio. sišao je sa mnom niz stepenice i pronašli smo amerika u zadnjem dvorištu, kako nekim starcima priča viceve koje je on sam izmišljao. pridružili smo im